Observatoriulu ese de doue ori in septemana, mercurea si sambat'a.

Pretiulu

pentru Sibiiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci; — numeri singuratici se dau càte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare càte 7 cr., la adou'a si a trei'a càte 6 cr. v. a. si preste acesa 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu in Sibiiu.

Nr. 102. Sibiiu, 22/3 Ianuariu 1879. **Anulu II.**

Invitare de abonamentu

la

„Observatoriulu“

pe anulu 1880.

Apropiandu-ne càtra capetulu anului, deschidemu prin acésta abonamentu nou pe Semestrulu I si pe anulu intregu, totu cu pretiurile de pàna acuma, adeca:

In Sibiiu pe 1 anu cu **7 fl.** v. a., pe 6 luni **3 fl. 50 cr.,** éra dusu la casa cu **1 fl.** respective cu **50 cr.** mai multu.

In laintrulu monarchiei cu post'a, **8 fl.** pe anu; **4 fl.** pe 6 luni.

In afara de monarchia cu porto duplu **10 fl.** séu **22 franci** pe 1 anu; **5 fl.** séu **11 franci** pe 6 luni.

Abonamentele se potu face mai usioru prin asemnatiuni (mandate) postali de a dreptulu la Redactiune in Sibiiu, piati'a mica Nr. 27.

Din Romani'a primimu abonamente si in bilete hipotecarie de ale statului, al pari.

In capital'a Bucuresci se primescu abonamente si la dn. Const. J. Juga (palatulu universitatiei parterre).

Din 10 esemplarie abonate efectivu, 1 se dà gratis.

Pentru cá se potemu cunósce celu puçinu aprocsimativu numerulu esemplarieloru càte vomu avea a tipari pe anulu viitoriu, si pentru cá administratiunea se fia regulata, éra espeditiunea se nu sufere intreruperi neplacute pentru ambele parti, rogamu pe p. t. nostrii abonati, cá se bine-voiésca a isi reinnoui abonamentulu càtu mai de tempuriu. Totu-odata ne rogamu de acei p. t. domni, cari ne voru onorá cu noulu d-loru abonamentu a isi scrie numele si adress'a in modu claru, legibilu si càtu se póte mai esactu, pentru cá se nu se nasca confusiuni.

Redactiunea.

Foisiór'a „Observatoriului“.

Iérn'a.

(Coserie.)

— Brr . . brr . . pune lemne pe focu, ca am inghiaçiatu tóta.

— „Indata, coconitia, éta-me.

Aceste friguróse cuvinte le audîiu pronunciandu-se in camer'a vecina.

Si intr'adeveru, stimabile cetitóre, mi se pare cà si Dvóstra, cetindu titlulu acestui foiletonu, veti esclamá cu vecin'a mea: „brr . . br . , iérna, iérna . . nu o se mai scapamu de ea; Maria, pune lemne pe focu!“

Asiá, acum dupa ce audîmu placutele pocnituri ale focului din cuptoriu, si ne leganàmu in illusiunile calde, se vorbimu si noi nitielu despre iérna.

Si câte nu putemu vorbí despre acestu óspe, care ne face visita pe fia-care anu, se 'ntielege, nu cu fracu si cilindru, ci cu cojocu si caciula alba:

„Éta vine, s'asternu fulgii
„Pe pamentu 'nvêrtosîtu.
„Muntii punu cojocu de iérna,
„Bradii au imbetranitu. .“
„Rece-i vremea, sufla ventulu,
„Sufla crivetiulu cumplitu.
„Vestea-i trista, tristu pamentulu
„Iérn'a cruda a sositu. . .“

Sositu, dieu, de multisioru. Éta deci o cestiune fórte ardietóre. Si cu ce alaiu este intimpinata, ce revolutîa a produsu in tóta Europ'a! Depesie preste depesie in tóte diuariele: in cutare cetate frigulu este atâtea grade, in cutare atâtea, colo a seceratu atate victime, din colo atâte. . . Se facu apoi comparatiuni de iernile cele mai grele incependu de pre la 396 inainte de Christosu, enumerandu-se ca ierni memorabile cele din anii d. Ch. 588, candu marea négra a fostu coperita de ghiaçia 20 de dile; din 821, candu tóte riurile Europei au fostu inghiaçiate mai bine de o luna; din 860, candu néu'a si gerulu durara fora intrerupere in Europ'a in timpu de siese luni, ér' marea adriatica a fostu inghiaçiata tóta; din 974 candu puteai trece Bosforulu cu petiórele; din 1133, candu inghiaciara riurile in Itali'a de nordu; mai departe cele din 1210, 1323, 1364, 1408, etc. etc. cea din 1812/13 candu, dupa cum se scie, armat'a de 450,000 fetiori a marelui Napoleon intréga a cadiutu jertfa gerului infricosiatu din campiele Russiei; vinu apoi iernile aniloru 1821, 1830, 1841, 1847, 1858 1865, in fine ajungu la iérn'a presenta.

Despre frigulu, ce domnesce astadi in unele pàrti, chronistii voru avé si urmatórele istorióre: Intr'unu locu nu se spune unde, unu omu s'a plecatu se bée apa dintr'unu parêu, candu vrea se se scóle simte cà i-au inghiaciatu mustatiele in parêu, astfeliu nu se póte radicá si mai tardîu trecatori ilu gasescu inghiaçiatu de totu.

Alta minune este, ca in cutare orasiu din Germani'a, trei femei se 'ncurca pe strade in povesti si atâta povestescu, povestescu. pân' au inghiaçiatu de nu s'au pututu misîcá. Observandu acésta vecinii alérga numai de càtu cu apa calda si abiá intr'unu tardîu le succese a a desghiaciá pe bietele femei, cari se departara in risulu asistentiloru.

Iérn'a o descrie frumosu poetulu Ovidiu (mortu la 17 d. Ch.), din Tomi, exiliulu seu de la gurele Dunarii. Dlu Hasdeu a tradusu acésta poesia in romanesce. Éta aci unele passage:

„Vai inse, candu sosesce posomorit'a iérna
„Rînjindu grozav'a-i buza si candu incepe gli'a
„A caruntî cu 'ncetulu sub marmor'a de geru!
„Si crivetiulu pornesce, si néu'a imple nordulu
„Si cade, cade, cade; nici sórele nici plói'a
„N'o mai topescu acuma, cà-ci frigulu o 'mpetresce
„Si pana se dispara unu stratu, s'asterne altulu,
„Si-adese in aste cuiburi de ghiaçiuri indesate
„Privesci intr'o gramada zapedi din dóue ierni.“
„Si barbarulu imbraca nadragi de pei informe,
„Càtu din a lui faptura abiá se vedu obrazii,
„Dar pana si prin blana dà gerulu in putere;
„Si pulberea de ghiaçia pe barba scanteiéza.
„Si te cuprinde gróza, candu sloiuri cristaline
„Se 'nchiéga pintre plete si se ciocnescu cu frémetu
„L'a capului misicare; si 'n vasu inghiaçia vinulu,
„De 'lu scoti in bolovane, pastrandu figur'a ólei
„Si 'n locu a sórbe spuma, manânci bucàti de vinu...“

Iérn'a ni-o putemu inchipuí cá unu nou ministru, pardonu, ministra (emancipatîa!), care dupa unu concediu petrecutu nu la Terebes, ci la Siberia, séu cine scie, la cari mosîi de pre la poluri, vine a-si prinde éra frenele gubernàrii.

Ce domnitóre puternica! Càti nu tremura dinaintea ei? chiar nici alianti'a temuta dintre Germani'a si desag'a austro-ungara nu o póte intimidá.

Noi suntemu dedati cu iérn'a. Se nu ne imaginàmu inse ca toti locuitorii de pre façi'a pamentului sunt espusi la acele schimbàri de timpu, pe care le simtîmu noi pe aici. Se scie din geografia, ca suprafaçi'a pamentului este impartita in cinci zone: a) zon'a tropica séu fierbinte, care se estinde de ambe partile equatorului pàna la cercurile tropice, unde dîu'a si nóptea sunt asemenea. Aici sunt numai dóue anutimpuri, unulu secetosu, véra, altulu ploiosu; b) zonele stêmperate de nordu si sudu, intre cercurile tropice si polare. unde se simtu cele patru schimbàri, anutimpuri: primavér'a, vér'a, tómn'a si iérn'a; c) zonele reci séu ghiacióse, de la cercurile polari pàna la poluri. Aici éra se observa numai doue anutimpuri, o iérna lunga, aspra si o véra fórte scurta, dîu'a si nóptea se schimba aici avendu o durata de la 24 óre pana la siése luni.

Adeca, pe candu la equatoru nu potu traí ómenii din caus'a arsîtiei insuportabile, pe atunci la poluri nu potu traí din caus'a gerului. Amendóue polurile sunt centrele unei ierni eterne, unde nu póte petrunde sufletu de omu. Locuitorii cei din urma inspre nordu suut in

Ungari'a. Crim'a defraudariloru in editiune noua.

Societatea ungurésca superióra este alarmata din nou prin descoperiri de crime, a caroru natura ne arata unu abissu infricosiatu, spre care duce desfreulu morale, doctrinele moderne comunistice si atheistice, perderea de ori-ce rusîne si de buna cuviintia.

Lectorii nostrii cunoscu, cà in Ungari'a existe o banca hipothecaria intemeiata mai de multu pentru proprietarii mari, cum si cà dupa aceea se mai infiintiase o alta banca numita rurale, numai pentru proprietari mici, inse si ea mica, facuta pe actiuni, cu care se'si incépa activitatea sa; in fine este cunoscutu, cà inainte cu trei ani se infiintià una alta banca totu rurale, totu pentru proprietarii mici, acésta inse nu are caracteru privatu, ci pórta titlu pomposu de banca a tierei (országos), din causa mai virtosu cà diet'a ii votà o subventiune de 500 mii florini din averea statului si cà insusi Maiest. Sa monarchulu se puse in fruntea actionariloru cu 10.000 fl. éra archiducele Iosifu cu 15.000 fl.

Las' inse cà statutele acestei banci a trei'a detera ocasiune la desbateri neterminabili; las' cà plutocratii cari nu sciu ce se mai incépa cu capitalurile loru cá se nu le stea mórte, pare cà erá farmecati, cá totusi se nu se apropie nici de acésta a trei'a banca, — dara apoi alegerea directoriloru provocà, precum érasi cunóscemu, cele mai urite scandale, din causa cà unii dintre cei alesi declarara, cà nu voru se siedia la aceeasi mésa cu ceilalti.

Dupa mai multe intrige infernali si dupa demascarea facuta in publicu de càtra dn. Tarnoczi, care este unulu din actionari, esi in dieta deputatulu György cu interpelatiunea sa, la care ministrulu-presiedente Colomanu Tisza dete unu respunsu infruntatoriu, memoratu si de noi in Nr. 98. Din acea di se sparsera tóte barierele moderatiunei si defraudarile esira la lumina in tóta golatatea loru, in càtu nu scii de ce se te miri mai multu, de cutediarea sau de nerusînarea defraudatoriloru. Din investigatiuni (enquete) esira deocamdata urmatóriele blastematii:

Banc'a rurale privata niciodata nu a potutu aduna 400.000 fl. capitalu prevediutu in statute, fora care nu erá permisu a incepe operatiunile sub grea pedépsa, ci au adunatu numai circa 194.000. Din acésta suma a si luatu inprumutu unulu dintre membrii directiunei Emericu H. cu girulu presiedentelui bancei comit. Paulu Festetici 94.000 fl. Vediendu acésta càtiva dintre directorii colegi ai comitelui Festetici, au luatu si ei inprumutu restulu de 100.000 fl. dandu'si unii la altii giruri. Dupa lege, acésta fapta este un'a din crimele cele mai mari, pentru-cà directoriloru unei banci de acestea nu le este permisu nicairi a se inprumuta cu nici-unu banu dela banc'a administrata de ei, sub pedépsa de a fi dimissionati in modu infamu si a merge in temnitia. Dara intre directori sunt pe langa grafulu P. Festetici, Ladislau Tisza, frate bunu alu ministrului, alaturea cu elu faimosulu Gabr. Váradi, negutiatoriu de ordine, cavalerii, decoratiuni, Ge. Nagy, C. P. Szathmáry, Joh. Kudelaky, Jacobu Kotta si altii.

Directorulu manipulante era Ignatiu Végh, alias Vig, din parinti buni, cunoscutu inse de unu mare strengariu, cu tóte acestea inaintatu la unu postu din cele mai delicate. Dupa investigatiunea prealabile judecatoriulu de instructiune si procurorulu detera mandatulu de arestu contra lui Végh „cá insielatoriu, defraudantu plastografu (falsificatoriu de documente), charlatanu. Végh aflase de timpuriu cà au se'lu inchida; elu inse a disu càtra amicii sei, cà cu densulu au se fia inchisi alti vreo 40 de insi, totu ómeni unulu cá unulu, si cà ministeriulu se'si ia sam'a ce mesuri ia, cà-ci in fine presiedentele bancei grafulu Festetici este cumnatu cu ministrulu de finantie com. Szapári; dupa aceea Végh se facù nevediutu, éra politi'a ii bate urm'a cu ciomagulu, cautandu'lu indesiertu. Tóta lumea credea cà elu de serbatori a statu ascunsu totu in Budapesta, unde are trei locuintie; cu tóte acestea s'a telegrafatu la vreo 60—70 de statiuni càtra auctoritati, cá se'lu prinda ori-unde voru potea.

Din cercetarea socoteleloru facuta pàna in 25 Dec. asupra lui Végh esise defraudare numai de vreo 12 mii, se crede inse cà se voru descoperi preste 40 de mii. Dara crim'a cea mai apasatória este, cà Végh si complicii sei au falsificatu protocóle si compturi cu ridicat'a si anume au inscrisu cá fundatori si actionari la vreo 200.000 fl. pe multime de persóne care n'au numeratu nici-unu cruceriu la acea banca, precum si cà elu cu ceilalti directori au creditatu pe cameradi de ai loru,

despre cari au sciutu fórte bine, din capulu locului cà n'au nimicu si cà mai la urma vei prinde pe orbu cá se'i scoti ochii.

In 24 Dec. judecatoriulu de instructiune au ascultatu 2 óre depositiunile presiedintelui comitele P. Festetici, dupa care urmara alti membrii, si se crede, cà daca nu va influentia nimeni asupra justitiei, acésta va scóte la lumina abusuri si crime din cele mai mari. Deocamdata totulu curge in secretu asia cum cere natur'a lucrului; intr'aceea ómenii informati mai de inainte voru a sci, cà daun'a bancei private vechi va esi la 700 de mii, si cà dela banc'a cea noua garantata de càtra statu inca a furatu unu cassariu 49 mii florini, defraudare documentata si totusi acelu hotiu se preambla in deplina libertate.

Scopulu celoru dela banc'a privata vechia fusese cá se puna man'a si pe averea bancei noue; de aceea se si facusera luntre si punte cá directorii loru se fia alesi de directori si la cea noua, anume c. Festetici, Lad. Tisza fratele mai mare alu ministrului (celu din Ardélu) si altii. Ministeriulu se vediù necessitatu a exmitte comissiune (enquette) si la banc'a noua, cá se védia in ce stare i se afla capitalulu si tóta administratiunea. Acea comissiune declarà cà aci se afla tóte in ordine si capitalulu asecuratu. Dara indata dupa acésta esi la lumina unu altu scandalu care intrece pe tóte. Acelasiu Tarnoczi, fostu mai inainte deputatu la dieta, actionariu si elu, fostu si membru alu unei comissiuni investigatórie din vér'a trecuta, ingrijise cá se'si castige multime de documente originali si in copii legalisate despre modulu administrarei ambeloru banci. Asia densulu surprinse lumea cu a dou'a declaratiune documentata, in care arata intre altele, cà insusi archiepiscopulu cardinalu Ludovicu Haynald reflectase pe ministrulu-presiedente Coloman Tisza la mai multe misielii care se facu la cele doue banci rurali, ministrulu inse a tacutu pàna in lun'a trecuta, candu publiculu fù alarmatu prin pressa; mai departe scrie Tarnoczi: Este adeveratu cà comissiunea ministeriale insarcinata cu enquett'a dela nou'a banca rurale au aflatu in fiintia tóte sumele platite de càtra atàti actionari, càti se afla trecuti cu numele loru in cartile de comptabilitate; dara comissiunea perdù din vedere alte doue falsificari criminali si anume cà 24 (dupa „Pesti Naplo" 44) actionari cari au numeratu partea loru la banca, nu se afla trecuti nicairi nici cu numele nici cu sumele, éra banii loru au disparutu, adeca s'au defraudatu, pe romanesce prosaicu, s'au furatu; se furase si sum'a numerata de càtra archiducele Josifu, si alt'a numerata de comtess'a Karácsonyi, pe care inse in momentele din urma o pusera iute la locu si o inscrisera. Mai incolo, s'au aflatu inscrisi in cartile bancei 298 insi cá actionari, cari nu platisera nimicu din sumele care s'au obligatu, éra candu au fostu provocati prin scrisori recomendate, despre vreo 100 de insi au venitu dela poste respunsuri, cà pe la cutare orasie sau cetati nu se afla nici-unulu dintre aceia, si asia esi la lumina, cà tóte acelea nume erau fictive, nu esistá de locu, prin urmare cà s'au inscrisu la banca cu scopu de a face se se créda, cà numerulu actionariloru este de ajunsu cá se inplinésca sum'a prevediuta in statute si in lege. Afara de acei 100 actionari ce nu esista pe lume, se mai aflara altii, mai totu evrei, cari citati fiindu si intrebati, daca sunt si ei actionari la acea banca, declarara cà nici n'au fostu nici nu voru se fia, cà ei sunt mai totu ómeni lipsiti si nacajiti, la cari nu se afla nici-unu prisosu de capitalu. Acestea crime se pedepsescu dupa art. de lege 36 §§-i 29 si 30 din a. 1876.

Comissiunea ministeriale aretà in raportulu seu din 20 Dec. a. c. cà capitalulu bancei noue ar fi 1 milionu 653100 fl., Tarnoczi sustîne cà acésta cifra nici-decum nu ar fi exacta si se obliga a documentá tóte acestea denuntiari ale sale, precum si crim'a spurcata, cà Végh si complicii sei au avutu chiei false, cu care mergea nóptea in localulu bancei si furau bani din cassa, falsificandu si compturi, in fine densulu produce o lista de numele unoru redactori, caroru li s'au platitu càteva mii, unora cá se laude, altora cá daca nu voru se laude, incai se taca. — Din tóte acestea lectorii isi potu face singuri comentariele. (Dupa „Egyetértés", „P. Napló", „N. Pester Journal" etc.)

Revista politica.

Sibiiu, 2 Ianuariu st. n. 1880.

Reprivirile si contemplatiunile pe care le face press'a austro-ungara cu ocasiunea serbatoriloru craciunului si a anului nou, asupra situatiunei esterne si interne a monarchiei, nu sunt nici-decum inveselitóre, ba din contra, ele in generale sunt fórte puçinu satisfacétóre si in partea loru cea mai preponderanta de unu coloritu sombru si gravu, care este reflecsulu adencu inradacinatului pessimismu de care sufere intrég'a societate europeana.

Pentru noi inca n'a venitu timpulu si nici nu este loculu aci, se analisamu in detaliu tóte acele momente si se trecemu in revista retrospectiva, toti acei factori si tóte acele evenimente, care au contribuitu si voru mai contribui si de aci inainte la nemultiumirea generala ce domnesce la tóte poporale, cu privire la starea loru actuala.

Europ'a intréga se afla intr'o agitatiune surda si nedefinita, acarei simtome samena fórte multu cu acelea a unoru friguri nervóse intermitente, ce ne probédia, cà organismulu socialu se afla intr'o stare anormala. Parerile diplomatiloru si a diferiteloru guberne diferu fórte multu in ceea ce privesce alegerea mijlóceloru si aplicarea metódeloru, care ar fi in stare a restabili adencu sdruncinatulu echilibru alu situatiunei politice si economice a deosebiteloru state europene. Pacea generala, care precum se dice, este „copilulu resfatiatu" alu diplomatiei, este nesigura, de o constitutiune fórte delicata si sensibila asia, cà celu mai neinsemnatu incidentu i póte pune esistenti'a si durata ei in cestiune.

Se pare inse, cà pacea este deochiata fórte reu, de órece pregatirile ce se facu neintreruptu pentru mantînerea ei, pàna si chiaru din partea stateloru de rangulu alu douilea si alu treilea, samena a fi pregatiri in prevederea unoru complicatiuni mai multu resboinice decàtu pacifice.

Asia intre altele, diarele din B.-Pest'a ne aducu scirea, cà din partea ministeriului comunu de resbelu din Vien'a s'ar fi adressatu prin comand'a generala a tierei, càtra tóte jurisdictiunile din Ungari'a cererea de a se inaintá „date statistice autentice" despre numerulu carâloru si alu animaleloru de povara pe care ar fi in stare a le dá tiér'a in casu de mobilisare. Acésta cerere a ministrului de resbelu, care s'a facutu jurisdictiuniloru pe cale directa, éra nu prin gubernulu ungurescu, devine si mai caracteristica prin inpregiurarea, cà acele date statistice se ceru de urgentia pàna celu multu cu finea lui Februariu a. c.

Delegatiunile austro-ungare acaroru sessiune s'a fostu intreruptu din caus'a serbatoriloru, isi voru reincepe érasi lucrarile in Vien'a intre 8 si 13 l. c. In decursulu acestei sessiuni, care probabilu cà va durá pàna pe la inceputulu lui Februariu, lumea se astépta la desbateri interessante, ce se voru face asupra budgeteloru si cu deosebire asupra aceluia alu ministrului de resbelu. Se dice, cà noulu ministru de esterne bar. Haymerle se va folosi de cea mai de aprópe ocasiune ce i se va oferi, pentru cá se isi espuna in fati'a delegatiuniloru, programulu politicei sale esterne.

Despre regatulu St. Stefanu nu potemu inregistrá nici de astadata vreo fapta inbucuratóre. Situatiunea este totu aceea de mai inainte si adeca: siovinismu escentricu, nesigurantia, miseria si scandale finantiare compromitiatóre, precum este si acela de care se ocupa articolulu primu alu numerului nostru de fatia.

Publicarea memorandului boemu au pusu din nou la ordinea dilei cestiunea egalei indreptatiri a nationalitatiloru, acarei esistentia gubernele dualistice o negau pàna acuma pe viatia pe mórte. Este meritulu boemiloru de a fi probatu contrariulu si de a fi pusu érasi in prim'a linia a discutiunei publicistice cestiunea nationalitatiloru, care a fostu numai amanata in modu arbitraru, prin introducerea sistemului actualu de gubernare. Cà ea a fostu numai amanata, despre acésta ne póte convinge mai bine cá ori ce, viulu interessu si profund'a inpressiune ce a produsu asupra nemtiloru si a unguriloru publicarea memorandului boemu. Vomu avea si noi ocasiune a ne ocupá cu acésta cestiune, care ne privesce si pe noi romani in modu fórte directu si a luá in mai de aprópe consideratiune tactic'a, fariseismulu si sofismele politice cu care se incérca press'a magiara si in specialu cea gubernamentala, a ameti si a seduce opiniunea publica asupra situatiunei in care se afla natiunile nemagiare conlocuitóre in regatulu ungurescu.

Este cunoscutu, cà gubernulu austro-ungaru si-a datu tóte silintiele cá se puna man'a pe constructiunea drumuriloru de feru ale Serbiei si a incheiá cu acestu principatu o conventiune comerciala, care se garantedie Austriei o preponderantia privilegiata pe terenulu economicu fatia cu Serbi'a. Aceste aspiratiuni ale Austriei au fostu desjucate si paralisate prin diplomati'a russésca si cea englesésca. Russi'a adeca, in urm'a sciriloru mai recente, va esercitá o influintia decisiva asupra construirei si esploatarei drumuriloru de feru serbesci prin consortiulu russescu, caruia i-au succesu a luá concessiunea atàtu de multu dorita. De alta parte, gubernulu englesescu pórta pe piatiele serbesci unu resbelu de concurentia pe mórte si viatia in contra comerciului austro-ungaru.

Noulu cabinetu francesu, care s'a formatu subt presiedinti'a d. Freycinet, amicu devotatu alu lui Gambetta se considera a fi o proba, cà actualulu presiedinte alu republicei francese d. Grévy, va trebui de aci inainte a se radiemá si a merge cu partid'a lui Gambetta si a uniunei republicane, déca nu voiesce se cadia inainte de a inplini 7 ani de presiedinte alu gubernului republicanu francesu si a face locu lui Gambetta, care càtu in batjocura càtu in seriosu a fostu numitu „dauphinulu" fotoliului de presiedinte alu republicei.

Din Spani'a telegrafulu aduse sensational'a scire, cà in 31 Decembre unu individu cá de 20 ani, nascutu din Galiti'a (provincia a Spaniei R.) anume Otero Gonzales a puscatu la pórt'a palatului regalu asupra regelui si a reginei. N'a fostu lovitu nici unulu. Asassinulu a fostu prinsu; se crede cà elu ar fi avendu complici. S'au facutu trei arestari. Maiestatile Loru la intrarea si esirea dela opera au primitu ovatiuni entusiastice. Multime de poporu au petrecutu parechi'a regala pàna la palatu.

Acestea ni le spune de-ocamdata telegrafulu despre noulu atentatu, care este alu douilea asupra regelui Alfonso. Gratiós'a regina Christin'a d'abea s'au asiezatu pe tronulu Spaniei si inca n'au gustatu placerile luneloru de miere si eata, cà dejá si simte inpunseturile durerése ale ghimpiloru ce sunt ascunsi subt stralucitórele coróne regale. Se pare cà si tronuulu bourboniloru din Spani'a este fatalu cá si celu din Franti'a pentru archiducessele casei habsburgice.

Romani'a.

Lips'a de spatiu nu ne a permisu pàna acuma a reproduce si noi caldurosulu Apelu pe care l'au publicatu „Romanulu" conducétoriulu diaru au pressei din capital'a Romaniei, in favorulu inundatiloru din Ungari'a si Transilvani'a. O facemu astadi, lasandu se urmedi aci cele mai marcante passage din apelulu susu mentionatului diariu:

„De siguru gubernulu ungaru va veni in ajutoriulu acestoru nefericiti, precum s'a grabitu a ajutá pe Seghedineni intr'unu casu analogu. De siguru se voru deschide si pentru ei, sermanii, colecte si Romani cu dare de mana din Ardealu precum si celelalte nationalitati nu voru lipsi de a aduce obolulu loru, precum n'a lipsitu de a'lu dá cu tóta ânim'a pentru nefericitii dela Seghedin. Dar' ore noi se nu facemu nimicu?

„De doue ori durerósa trebuie se fia pentru noi nefericirea inundatiloru din Ardealu. Mai antaiu pentru cà ei sunt omeni si alu douilea pentru cà sunt Romani. Este o datorie sacra pentru noi cá se venimu, fia-care cu ce póte, in ajutorulu nenorocitiloru nostri frati de preste Carpati! Ceea ce am facutu pentru altii, trebuie se facemu si pentru fratii nostri de sange!

Laponi'a, in spre miédia dî patagonii din Americ'a sudica.

Iérn'a cu tóte cà une-ori aduce calamitati mari asupra popóraloru, totusi este bogata de multe placeri, ne-cunoscute in tierile unde nu esiste iérna. De la tieranulu din coliba pana la boeriulu din palate, fia-care isi au bucuriele loru particulare. Parthiele de saniatu si pathinatulu séu turisiatulu sunt cele mai delicióse.

Se nu cugetati inse cà numai in natur'a fisica exista iérna. Nu. Exista iérna si in actiunile nóstre dîlnice, in viéti'a nóstra sociala, o iérna, care o potemu simti chiar si vér'a: De exemplu, despre cele mai multe cestiuni nationali de a le nóstre, fora a fi pessimisti, putemu afirmá chiar in driculu verei cà „au recitu," „au inghiaçiatu." Avemu fundatiuni, avemu colecte adunate din posunariele natiunei, despre cari nu se scie nimicu, in catu espeditiuni polari cá cea de la 1872/4 descrisa atàtu de frumosu de Juliu Payer, n'ar fi in stare se afle nici unu resultatu. Unde sunt de alta parte atâte planuri salutarie, atâtea idei maretie cari se ivescu astadi, pentru cá mane se inghiaçie si se nu se mai desghiaçie pâna la a dóu'a venire?

Precum o natiune póte simti iérna vér'a, intocmai póte simti véra iérn'a. Ferice de poporulu unde toti tienu un'a, toti isi iubescu patri'a natiunea si limb'a sacrificandu-si chiar si viéti'a pentru densele. Ferice de natiunea acârei toti individii isi subordinéza cu abnegatiune interesele private celoru comune . . cà-ci numai aceea se va puté bucurá cu siguritate — de o véra eterna, care o dorimu si noi natiunei romane!

Petra-Petrescu.

„Apelamu deci la generositatea tuturoru Romaniloru, care s'au manifestatu in atâtea renduri, apelamu mai alesu la generositatea femeiloru romane atâtu de bune si de milóse, si rugamu pe toti in numele umanitatii se deschida colecte, se formeze comitete de bine-facere, se organiseze representatiuni, se faca totu ce le va stá prin potintia si se adune ofrande pentru inundatii din Ardealu.

„Femei romane, aduceti-ve aminte, cà in timpulu resbelului pentru independentia surorile vóstre de preste Carpati au avutu se lupte cu totu feliulu de greutati numai in scopulu de a ajutá pe ranitii romani! Formati si voi comitete si platiti acésta datorie sacra!

„Decimi de mii de nefericiti astépta ajutoriu; se ne grabimu a le intinde o mana caritabila!"

— Societatea „Transilvani'a". Totu in „Romanulu" cetimu subt acestu titlu urmatórele:

„Acésta societate s'a infiintiatu in decursulu lunei Iuniu 1866. Statutele sale au fostu votate definitivu la 30 Iuniu acelasiu anu. Ele s'au recunoscutu prin decretulu domnescu cu Nr. 1810 din 3 Decembre 1867, publicatu prin „Monitorulu Oficialu Nr. 277 din acelasi anu.

Scopulu ei este: „stringerea legaminteloru de „fratia intre junimea studiósa din tóte partile Ro„maniei, venindu in ajutorulu studentiloru romani „din Transilvani'a si partile ei, lipsiti de midiu„lóce." Numerulu acestora este destulu de mare, cà-ci Romanii de peste Carpati nu beneficiéza de la Statulu din care facu parte, si ale carui sarcini sunt nevoiti a le suportá, nici macaru de o centesima pentru desvoltatea loru intelectuala.

Ea a fostu inbraçisiata la inceputu de toti romanii iubitori de cultura nationala din tóte partile fàra distinctiune de partide si stare; asia in càtu astadi possede unu capitalu de peste 131 mii lei noui, care s'a potutu formá numai prin contributiuni generóse.

Din procentele capitalului seu societatea a intretînutu dejá in strainatate pe la diferite Universitatii, 8 studenti, dandu-le burse anuale intre 1500 si 2350 lei, afara de tacsele de inscriptiuni si alte spesse merunte.

A datu si 7 ajutóre de la 300 pàna la 1200 lei odata pentru totu-d'a-una; la juni aflati pe la diferite meserii 44 elevi.

Societatea ar dori se dea o intindere mai mare acestei missiuni sacre si se intretîna unu numeru mai mare de studenti si elevi; — inse, pe de o parte midilócele-i sunt restrinse, ér pe de alta vede cu parere de reu, cà zelulu celu viu, care s'a aretatu la inceputu, s'a cam recitu intr'unii din domnii membri inscrisi.

Comitetulu de administratiune crede de a sa datoria a aduce acésta la cunoscinti'a tutuloru membriloru si a 'i rogá se dea din nou ascultare nobileloru sentimente care produsera asia de frumóse fructe la inceputu, si totu de-odata a face unu caldurosu apelu la toti Romanii iubitori de cultura nationala, se bine-voiésca a veni in ajutorulu acestei societati, care are unu scopu eminamente nationalu.

Din siedinti'a comitetului societatii Transilvani'a.

Bucuresci, 11 Marte, 1879.

Presiedinte: A. Treb. Laurianu.

Corespondentie particularie ale „Observatoriului."

— Oradea in Decembre 1879.

Pàna candu unii dintre romani, de si puçini, se supera amaru, candu vedu cà si press'a nóstra periodica, pre langa tóta angustimea colóneloru sale nu pregeta a luá notitia despre fundatiuni nationali si bisericesci, staturile romano-catolice din Transilvani'a tînùra adunarea loru ordinaria in dilele 10—12 Novembre a. c. sub presidiulu betranului si in tóta privinti'a demnului episcopu Michailu Fogarasi, carele intr'o cuventare mai lunga, intr'adeveru apostolica, provóca pre membrii staturiloru cá se stea cu totii intru aperarea drepturiloru bisericei si averei bisericesci, si accentuandu cà indiferentismulu e starea cea mai periculósa ce póte se ajunga pre vre-o societate, aréta, cà biseric'a catolica nu este inimica a progresului sanetosu. Despre adunarea memorata se publicà una interesante relatiune intr'o fóia scolastica magiara, din care scótemu si noi unele date, cari potu fi spre invetiatura, de nu pentru cei chiamati, celu puçinu pentru cei alesi ai nostri.

Scritoriulu se plange in contra nepasarei secullariloru (mireniloru) mai virtosu, cà-ci din 128 seculari chiamati la adunare s'au presentatu numai 40, éra dintre 59 preoti chiamati s'au infacisiatu 39; asia dara din preotimea chiamata 66% pàna candu dintre mirenii indreptatiti d'abia 31%. In urm'a acestora adunarea a fostu necessitata a decide, cà cei ce nu voiescu se satisfaca detorintieloru, se fia provocati a dimissiona si se faca locu altora, cari voru avé mai multu simtiu pentru interesele religióse si culturali ale diecesei rom. cat. transilvane. Staturile rom. cat. din Transilvani'a sunt intr'una stare fórte curiósa facia cu fundatiunile. Scriitoriulu caracteriséza acésta stare asia: De càte-ori cugetu la acésta stare, imi vine in minte femei'a arména, carea graiá càtra nóu'a sierbitória: „Poti mancá candu vreai, pànea e in armariu, éra cheile sunt in posunariulu mieu." Staturile catolice adeca dispunu despre veniturile fundatiuniloru; consiliulu directoriu stabilesce preliminariulu de spese; inse in fine cauta se se tîna de preliminariulu stabilitu in departiementulu de contabilitate alu ministeriului.

Ratiunile se iau in revisiune de càtra congresulu bisericescu, inse numai acelea, cari sunt provediute cu absolutoriulu de la ministeriu. Asia tóta revisiunea este ilusoria. Cu tóte acestea s'a constatatu starea fonduriloru cu finea anului 1877. 1) fondulu scóleloru elementarie 98,825 fl. 43. — 2) fondulu de pensiuni invetiatoresci 106,306 fl. 12. — 3) fondulu de studie gimn. 1.266.958 fl. 8. — 4) fondulu de stipendie 817,656 fl. 27. — 5) fondulu orfanotrofiului Teresianu 356,116 fl. 44. — 6) fondulu religiunei 684,016 fl. 45 cr. Tóte la olalta 3,329.877 fl. 80 cr. dî: trei milióne trei sute douedieci si noue mii optu sute siepte dieci si siepte fl. 80 cr. In 30 Sept. 1879 tóte siese fondurile aréta sum'a totale 3,490,116 fl. 48; asia dara cu unu crescamentu de 160,339 fl. 68. — Din sessiunea de estu-tempu merita a fi memorata si relatiunea episcopului despre ameliorarea starei bisericiloru, caseloru parochiali si a scóleloru in cursu de 10 ani. Din acea relatiune comunica scriitoriulu cele relative la scólele elementarie si anume: De nou s'au edificatu 74 si s'au transformatu 46 scóle. Spesele pentru tóte au fostu 311,766 fl. 91 cr., din cari insusi episcopulu a acoperitu dela sine 153,871 fl., éra restulu l'au acoperitu comunele bisericesci si singuraticii. In cursu sunt edificari nóue si transformari 11. Salele de invetiamentu s'au inmultitu cu 103; personalulu didacticu cu 60, si salariele personali ale acestuia cu 20,172 fl., din cari acopere episcopulu pe anu 2244 fi.

Romano-catolicii din Transilvani'a, precum se vede, nu se temu de publicitate, nu; pentru-cà insusi episcopulu loru a spusu limpede, cà scopulu conspecteloru respective a fostu de a tiené destépta viu'a interesare a staturiloru pentru ponderósele cause memorate, si de una-data a aretá in publicu, cà romano-catolicii lucra cu totu zelulu si sacrificiulu pentru causele religióse si se nesuescu a-si inaltiá scólele la nivelulu pretinsu de tempulu modernu progressitu. Mai incolo spune scriitoriulu, cà din sessiunea anului 1877 s'a fostu ordinatu collecta pentru fondulu invetiatoriloru de la scólele elementarie; acea collecta inse n'a reesitu dupa asteptare, cà-ci din dieces'a de 274 mii rom.-catolici au incursu numai 2,139 fl. 26 cr., pàna candu cutare Teodoru Max partinitoriu alu scóleloru elementarie din Fagarasiu, a fostu in stare se adune singuru, prin cersitoria, 9 mii fl. Din catalogulu contribuentiloru se afla, cà cei mai multi sunt cetatieni de stare midilocia, éra dintre catolicii cei avuti se vedu numai puçini cá de marturia. Nereusit'a collectei se adscrie mai alesu preotiloru, caroru s'au datu liste, dara cari nu si-au facutu pre deplinu detorinti'a.*) Dupa omulu nostru, rom.-catolicii din Transilvani'a aru avé lipsa inca de 800 mii fl. càri aru fi de ajunsu spre a pune scólele in stare multiamitoria, si coron'a vietii autonomice ar fi, déca acea suma s'ar poté castigá pre cale sociale. Continuarea collectei s'a ordonatu si estu-tempu, si doui membri din consiliulu directoriu voru merge in persóna la primatele Ungariei, cardinalulu Simon si la cardinalulu Haynald spre a cere patronarea acestora. Parerea scriitoriului este, cà ar fi mai cu scopu, déca episcopulu ar tramite in tiéra vre-o càti-va dintre omenii sei cunoscuti, cari voru poté produce mai bunu resultatu decàtu toti parochii la olalta. — (La noi se scie, cà calugarii dela Blasiu alergandu pre la poporu si cerendu, n'au esitu cu manele góle. Se vede si resultatulu, carele erá si mai mare, déca se continuá cersirea, carea la alte confessiuni se continua pàna asta-di cu resultate indestulitórie. S'a propusu colectarea prin persóne esmise anume si in alte locuri, dara respectiviloru le-a fostu rusine se intreprindia asia ceva).

*) Si aci s'a intemplatu de securu, cà fia carele va fi fostu cugetandu, cà collegii din alte locuri voru face mai multu. Imi aducu aminte de o naratiune caracteristica: Cetatienii cutarui locu decidu se onorese pre primariu cu una bute de vinu, la ce aveau se contribue toti vinulu in natura. Se si pornesce butea prin cetate, celu antaiu tórna una litra de apa cugetandu, cà ceilalti voru pune vinu curatu, si asia nici nu se va luá in séma litr'a de apa in acelu butoiu; vecinulu inse a fostu de aceeasi parere, si totu asia ceilalti. In fine la sosirea butii se afla, cà onestii cetatieni au pusu pe rendu numai apa. Not'a impartasitoriului.

Sciri diverse.

— (Domnulu Vasiliu Lesianu) professoru dela gimnasiulu romanu de Beiusiu, a depusu la universitatea din Clusiu esamenulu de professura, din pedagogia si istoria, filosofia, limb'a romana si magiara — cu succesu inbucuratoriu. Asemenea si d. Gregoriu Pletosu profesoru la gimnasiulu din Nasaudu.

— (Congresu antijidovescu) sau antisemiticu, precum ilu numescu germanii. Acelu congresu fù conchiamatu pe 16 Dec. din nou la Berlin, unde s'au si adunatu vreo 400 de membrii, totu fruntasi, mai toti germani. Intru adeveru bate fórte tare la ochi cà tocma germanii cei cu humanitatea in gura si in péna, au interprinsu acésta persecutiune inversiunata contra rassei semitice. Mari cause voru fi avendu germanii, cá se mérga pàna la estremulu acesta. In siedinti'a din 16 Dec. congresulu luà patru resolutiuni si le publicà in tóta lumea 1) Jidovii se ferescu de ori ce labóre mai grea prin urmare le place se traiésca din sudórea altora, mai pe usioru. 2) Talmudulu pe langa multe invetiaturi bune, coprinde si altele immorali si chiaru criminali. 3) Societatea religiósa Cagal intemeiata de jidovi in Russi'a, nu e religiósa, ci puru si simplu societate de banditi (hoti si talhari), ceea ce unulu din oratori probà cu multime de documente. 4) Alianti'a universala israelita nu e nicidecum o societate humanitará, ci curatu politica, dara nespusu de periculósa pentru celelalte rasse, natiuni si popóra, mai alesu cà ea pléca dela principiulu, cà Jehova a datu evreiloru minte mai agera decàtu la ori-care altu poporu din lume asia, in càtu d. e. jidovulu celu mai de nimicu este mai desteptu si mai mintosu decàtu ori-care némtiu satenu din tóta Germani'a.

— (Complimentu indracitu, facutu locuitoriloru din Maramurasiu). Intre doui professori gimnasiali, ambii magiari, curge o disputa infocata, relativa la propunerea religiunei in scóle. Celu care trece de liberalu mai mare intre densii combate pe colegulu seu in o fóia scolastica inca si cu acestu argumentu: „Se cantamu numai inpregiuru de noi la poporulu religiosu, dara neinvetiatu, càte se mai intempla sub protectiunea religiunei. Intre altele, placa'ti a observá pe poporulu tieranu ruténu si romanu vietiuitoriu in fundulu muntiloru Marmatiei; acei ómeni traiescu in societate cu ferele selbatice, si sunt mai aplecati se omóre ómeni decàtu fere selbatece; dara candu vedu pe popii loru, li se inchina pàna la pamentu, sciindu cà ei au invetiatu atàta, cá se se róge pentru ertarea pecateloru poporului, se'lu si marturisésca (ispoveduésca); pentru acésta ei dau popiloru in casu de necessitate cá pentru ertarea pecateloru, chiaru si unica vita ce voru fi avendu. (Dupa Középtanodai tanáregylet közlönye).

Preotii din Marmati'a sunt datori ei insii onórei si positiunei loru a respunde la o inpertinentia cá acésta; éra deocamdata, fàra de a disputá multu cu adversariulu, l'ar potea indrepta se visitedie temnitiele Ungariei, se numere acolo pe ucigasi, asassini, mestecatori de veninu, tetiunari etc. dupa nationalitati si confesiuni. De altumentre d. professoru Sáfrány Péter scóte pe preotii gr. catholici din Marmati'a inca si de ómeni ignoranti, carii dupa ce au invetiatu càte 15 ani la scóle, nu sciu mai multu decàtu se citésca rugatiuni, se ispoveduiésca si se dictedie canonu càte unu capu de vita. Frumosu complimentu dela patronii dumnealoru, adeverata stigmamtisare in frunte; dara marmatianii sunt ómeni buni, ei rabda.

— (Incendiu.) In Brail'a au arsu gar'a drumului de feru aprópe de jumetate. Functionarii cari isi aveau locuintiele in gara au suferitu mari perderi ardiendule mobiliarulu si alte efecte. Magazinele cu marfuri n'au fostu atinse de focu.

— (Esplodarea unui diamantu.) Intr'un'a din siedintiele din urma ale academiei sciintieloru naturale din Philadelphi'a, professorulu Leidy au aratatu unu nasture (buton) de mangete din agatu negru, in alu carui mijlocu se aflá unu diamantu incadratu in auru, de o latime 7 milimetre. Acestu diamantu ilu primise dela unu giuvaergiu anume Kretzmar, care inpartasi, cà fostulu posessoru de mai inainte alu diamantului, standu intr'o di la ferestra in lumin'a sórelui, audi diamantulu esplodandu cu o asia taria, cà unu fragmentu intrà in mana, éra altulu in frunte. Esaminanduse

diamantulu pe suprafati'a vatemata se arata o mica gauritia, asemenea aceloru ce se afla cateodata in cristalele de cvartiu. In gauritia se descoperi si o mica particica de carbune. Professorulu Leidy a fostu de parere, cà esplodarea a fostu urmarea unei espansiuni subite a vre unei fluiditati volatile, ce se va fi aflatu in acea gauritia, ceea ce s'a observatu si la mai alte minerale.

Bibliografia.

Au mai aparutu urmatórele carti:

— Religiunea din punctu de vedere politico-juridicu de Dr. Ioanu Bohl in Amsterdam, dupa traducerea germana de Sylviu Rezeiu, preotu alu diecesei gr.-cath. oradane, notariu consistoriale. Oradea-Mare 1879. Unu frumosu volumu de 370 pagine 8-o. Pretiulu 1 fl. 70 cr.

— Calindariulu pre anulu visectu 1880 esitu din tipografi'a seminariului din Blasiu coprinde urmatórele: Cronologi'a anului 1880, serbatorile si alte dile schimbatórie preste anu etc., cele 12 luni, — cursulu planetiloru in 1880 dupa cele 12 luni ale anului, — genealogi'a casei domnitórie etc., — tergurile, — scalele competintieloru de timbru, — despre servitiulu postalu (fórte pre largu si deslucitu), — corespondinti'a telegrafica.

Bucat'a de lectura, ce urmeza pre 37 pagine are titlulu: Semnele si poterea loru. „Coditie si moimitie, zodii si hieroglife, luna si vercolacu, copii si mosinegi“ (tratéza intemplarea unui betranu intineritu le 1877.) In fine catalogulu cartiloru, ce se afla la tipografi'a seminariului din Blasiu.

Pretiulu unui esempl. este 25 cr. 10 esemplarie se dau cu 2 fl.

Se póte procurá dela Tipografi'a Seminariului din Blasiu si prin librarii.

Mai avemu pe més'a redactiunei si doue invitari de abonamentu si adeca:

Un'a pentru opulu intitulatu „Atal'a“ renumitulu romanu alu vicomtelui de Chateaubriand, tradusu in limb'a romana de A. P. Pitucu. Opulu acesta va constá circa din 8 cóle, va aparea cu finea anului curentu (31 Decembre st. n.) Pretiulu este numai 60 cr. v. a. séu 1 l. n. 50 bani. Colectantii voru primi dela 10 esemplare 1 gratuitu. A dou'a invitare la abonamentu este a studentului gimnasiale Sim. P. Simon care a tradusu in versuri „Ratecirile lui Odysseu“ poema epico-traditionaria in 15 canturi dupa Homer. Pretiulu 1 esempl. 50 cr. v. a.

Cu ocasiunea reinnorei abonamenteloru ne inplinimu o placuta si colegiala datorintia atragèndu atentiunea si recomandandu onor. publicu si cu deosebire dd. economi si docenti doue publicatiuni periodice de o utilitate recunoscuta, ale caroru redactiuni tocmai publicara si densele invitarile de abonamentu pe anulu 1880, care va fi alu VIII alu esistentiei loru, in decursulu carora si-au eluptatu si si-au castigatu unu bunu renume cá organe de specialitate. Acestea sunt:

— Economulu, organu periodicu pentru ramii de economia, industria si comerciu, apare in Blasiu de de doue ori intr'o luna in 1/13 si 15/27 si se prenumera inpreuna cu „Fói'a scolastica“ pre 1 anu cu 5 fl., pe ½ anu cu 2 fl. 50 cr. Pentru Romani'a ambele cu 15 l. n. pe anu; éra separatu cu 8 l. n.

— Fói'a scolastica, care totuodata este si diariu semi-oficiosu alu archiepiscopatului gr.-cath. de Alb'a-Iuli'a si Fagarasiu, apare si se póte prenumerá in aceleasi conditiuni cá si Economulu, alu carei proprietariu, editoru si redactoru respundietoru este d. professoru gimnasiale Stefanu Popu. Proprietariulu, editorulu si redactorulu Fóiei scolastice este eruditulu rever. d. canonicu I. M. Moldovanu.

Sumariulu ultimeloru doue Nr. 18 si 19 alu „Economului“ este: Meliorarea séu inbunatatirea pamentului. — Irigatiunea pamentului. — Cele 10 porunci ale economiei de padure. — Progressulu intrebuintiarii ferului si a otielului cá materialu de constructiune. — Cass'a de economia in Romani'a — Corespondentia. — Bibliografia si Pretiurile productelor de pe piati'a Blasiului, Brasiovului, Sibiiului, Clusiului, Fagarasiului, Muresianiloru, Mediasiului, Aiudului, S. Reginului si Aradului.

Sumariulu ultimeloru doue Nr. 23 si 24 ale Fóiei scolastice este: Invetiatoriulu si buna-cuvenintia, traducere de Georgiu Cardosiu, parochu catechetu si direct. scol. gr.-cath. din Cizeriu (Selagiu). — Caligrafi'a in scól'a poporala de γ. — Copilii nimerui-a. Arabi de strade. Scóla de sdrentie. Unu angeru padîtoriu de b. — Cometii dupa Henrik Thüringer de J. F. Negrutiu. — Instruirea din Istori'a naturala, de G. Macelariu invetiatoriu. — Bibliografia.

Locu deschisu.*)

Respunsu intaritu cu documente, datu la corespondenti'a din Orasci'a in Nr. 94 alu „Observatoriului.“

De orc-ce corespondentele de sub titul'a „Locu deschisu“ din foi'a ce o redigiati „Observatoriulu“ Nr. 94 subscrisu de comitetulu parochialu gr.-or din Orascia, care inculpa pe Autoritatile bisericesci si scolare de susu pàna josu, pentru cà 'i a datu voia si dreptu de a manipulá cu noi-invetiatorii din Orascia, si adeca cu mine si colegulu meu Dimitrie Eli dupa placulu lui, numindume semi-invetiatoriu, si cà nu amu classe gimnasiale si alte multe minciuni malitióse si calumnii, Ve rogu a primi acésta justificare basata pe documente demne de tóta credinti'a, si a o publicá càtu mai curendu in amintit'a fóia, cá on. publicu se véda si se judece, in càtu este de dreptu corespodintele in articolulu seu „Locu deschisu“ cà eu sum semi-invetiatoriu fàra classe gimnasiali-si, cà Rev. Domnu protopopu a facutu scól'a din Orascia institutu de alimentatiune. Voiu dara se aretu:

In anulu 1851 dupa ce amu absolvatu institutulu preparad. in c. r. scóla capitala a fostului regimentu de granitieri Nr. 1 din Orlatu, provediutu fiindu cu atestatulu de cualificatiune si diploma de invetiatoriu, — desfientienduse regimentulu — la indemnulu si rogarea mai multoru poporeni din Orascia si preoti din tractu m'am aplicatu cá invetiatoriu de limb'a romana si germana aici in Orascia. Prelegerile cu baietii si baietele, din lips'a unei case de scóla corespondietórie — le am tienutu in case private pe langa chiria, si ne capatandu case — pentru cà cu greu se invoiesce cineva a'si dá cas'a cu chiria, spre a o preface in scóla, unde se aduna preste 100 baieti — precum erá si atunci, ci singuru unu proprietariu sasu mi-a datu cas'a, unde am instruatu baiatii unu anu de dile; la altu proprietariu éra sasu altu anu, si numai parentele Georgiu Popoviciu mi-a datu cas'a pentru doui ani — se intielege pentru chiria. Asia mutandu-me, trebuiamu inpreuna cu copii se-mi mutu scaunele, mesele, tabl'a ect. in spate. Pe langa aceea eu amu trebuitu se'mi procuru scaunele, mesele, tabl'a etc., — dintre cari si astadi mai tienu tabl'a si o mésa cá de suvenire. Apoi salariulu meu càtu erá? — vre-o càti-va floreni din didactru, alta nimica.

Aici nu póte dice nime, si nici corespondentele, cà dóra m'am inbulditu pentru léfa séu altu scopu, ci numai iubirea si aplicarea cea mare, care se a nutritu si se nutresce in peptu-mi de a face progresse cu tinerimea pe calea luminarii si culturei, m'a indemnatu la acésta cariera.

Calatorindu Ilustritatea Sa d. Consiliariu de scóle prin tóta Transilvani'a spre a controlá scólele, — m'a cercetatu si pre mine in 3 ronduri, — si óre in ce casa m'a gasitu? de 2 ori in cas'a cu chiria si numai la urma in cas'a scólei. — Asia aflandu-me cu baietii si baietele de scóla in casa privata si adunandu-se poporu multu, le a tienutu o cuventare potrivita, desfasiurandule in termini plini de bucuria, vediendu sporiulu ce ilu faceau baietii si baietele, indemnandu'i o starui cu poteri unite a'si cladi o scóla corespondiatória tempului si progressului, si a nu mai lasá pe invetiatoriu se'si pórte cas'a cá melculu.

Dupa multe opintiri si staruintia de feru ale d-lui Protopresbiteriu Nicolae Popoviciu, se cladira 2 odai pentru invetiamentu, la care apoi unii din fruntasii maestri cordovanari (argasitori?) au facutu unulu o feréstra altulu usi'a, pàna ce au adus-o in folosintia, ba carulu d-lui protopopu, alu preotului Georgiu Popoviciu si alu altoru poporeni nu se crutiau la nici unu momentu fàra a nu fi la dispositiune. Inse pàna se cladira acele 2 odai — si crutiandu banii de chiria — din scandurile cumperate cu plut'a pentru coperisiu, amu facutu in curtea scolei baraca si acolo amu instruatu baietii pàna la esamenulu de véra.

Progressulu ce l'amu facutu in anii aceia de mare insemnatate si de tortura pentru mine mai multu se vede din atestulu subt M. si celu pàna in 1859 se vede din 2 decrete de lauda, unulu dela c. r. prefectura sub Nr. 1072 si altulu dela Magistratulu cetatiénu alu Orasciei Nr. 3154, mai incolo Gazet'a Transilvana Nr. 61 din 1855; Telegrafulu Romanu Nr. 31 si 72 din 1855; Nr. 59 din 1871, Nr. 60 din 1872 etc. — Pentru zelulu si activitatea mea de invetiatoriu (dar nu de semi-invetiatoriu cum ii place corespondentului a me numi) mi s'au datu din Alodiulu Orasciei 2 bucati de pamentu, cum se póte vedea din urmatórele harthii ale magistratului Orasciei si a Prefecturei, precum: Nr. 9810. An den Magistrat hier. Ueber das beiliegende Gesuch des gr. n. unirt. Lehrers Nicolaus Barsanu um Gehaltsverbesserung hat der Magistrat die entsprechende Verhandlung mit der gr. n. unirt. Kirchengemeinde einzuleiten und dahin zu wirken, dass die Subsistenz dieses fleissigen und musterhaften Lehrers ausgiebig verbessert werde. Das Resultat ist hieher anzuzeigen. Broos, am 19 October 1857. Das k. k. Kreisamt Thieman m. p. Kreisvorsteher. — Alt'a subt Nr. 3393 — Dem bekannten und unermüdeten Fleisse des Gesuchstellers. — Der Magistrat Broos am 1 December 1857. Wellmann, Bürgermeister. A 3ª sub Nr. 2635 dass man jedoch nicht abgeneigt sei, mit Rücksicht der guten Verwendbarkeit und rastlosen Thäthigkeit des gegenwärtigen disunirten Lehrers etc. — Broos am 30 August 1859. Der Stadtmagistrat Schuster. Cu citarea acestoru documente nu voiu se aretu mai multu, decàtu cà prin acestea am castigatu 2 holde, un'a pentru cartofi, alta pentru cucuruzu si astadi e proprietatea scólei.

In 1859 deschidiendu-se concursu la scól'a rom. a fostiloru granitieri husari din Teiusiu, si competendu la acelu postu pe care ilu si primisemu, amu servitu 5 ani. Progressulu care l'amu facutu cu tinerimea incredintiata, se póte vedea din fói'a „Amiculu scólei“ Nr. 32 si din alte laudatore dela Venerab. scaunu protopopescu din Aiudu, pe care le am la dispositiune. Baiatii pregatiti pe clas'a II si III se primeau pe IV norm. si I clasa gimn. in Blasiu si Alb'a Juli'a.

Nefiindu representantii comunei bisericesci resp. comitetulu paroch. indestulati cu progressulu ce-lu faceau invetiatorii urmati dupa mine in Orascia, cu graiu viu m'au rogatu, cá se le vinu éra indaraptu cá invetiatoriu, promitiendu'mi léfa mai buna de cum o avému in Teusiu; io inse le am promisu cà le viu numai pe langa conditiune, déca imi voru gatá casele de locuintia, adeca cuartirulu, si dupa aceea a urmatu iucheierea contractului. In urm'a acestuia si-a compusu apoi, o petitiune si prin o comissiune de 4 membri, dintre care si astadi traiescu 2, o a inaintatu la Preavenerabilulu consistoriu archidiecesanu, pe care s'a compusu urmatórea resolutiune tramisa mie prin Preaonoratulu d. protopopu si adeca: Nr. 46 din 1865. Invetiatoriului Nicolae Barsanu in Teiusiu. Eselenti'a Sa Prea santitulu nostru Archiepiscopu si Metropolitu prin inalta ordinatiune ddto 6 Iuliu a. c. Nr. 537 la rogarea representantiloru bisericei nóstre din Orascia s'a induratu a te primi si denumi cá invetiatoriu in scól'a nóstra gr. or. din Orascia, care ordinatiune cu acea ronduéla ti se aduce la cunosciintia, cá numai de càtu se te muti in cas'a scólei pomenite. Orasci'a 8 Iuliu 1865. Nicolau Popoviciu, protopopu. — In urm'a acestei ordinatiuni m'am si mutatu la Orascia, inse pe spessele loru proprii, adeca ale representantiloru.

Dupa unu servitiu de 2 ani aici la Orascia, am concursu asta data, la Bradu, la scól'a normala, capitala, si dupa ce am fostu alesu, fui inpartasitu de directiunea scolara pe clas's II si III cu limb'a romana, ér pe a IV numai cu limb'a germana. Documentele respective stau de façia, se potu vedea.

Dupa trecerea acestui anu — cerendu preotulu nepotentiosu Joanu Mania din Vac'a dela prea venerabilulu Consisioriu archidiecesanu unu ajutoriu, adeca capelanu, care se servésca si cá invetiatoriu, fui alesu io si hiroronitu fàra tacsa. Nepotendu-me inse sustiené cá atare in comun'a Vac'a, avendu o familia numerósa, capetasemu parochi'a Nucsior'a, dar intielegèndu de acésta unii din representantii comitetului paroch. din Orascia cà voiescu a me aplicá cá parochu in pomenit'a parochia, m'au sfatuitu a me lasá de acelu planu si se viu in Orascia éra cá invetiatoriu cu salariu mai bunu decàtu avusesemu. Primindule sfatulu, si inchiaiaramu contractulu necesariu, inse fàra de a se fi deschisu séu publicatu concursu. Asternendu-se contractulu la prea venerabilulu Consistoriu, de acolo vení urmatórea decisiune: Nr. 715. Onoratului domnu presiedinte alu comitetului paroch. din Orascia. La relati'a comitetului parochialu din Orascia ddto 6 Iuliu 1869, prin carea se arata alegerea de invetiatoriu acolo, in persón'a preotului Nicolau Barsanu din Vac'a si inchieierea contractului cu densulu., e se rescrie numitului comitetu, cà alegerea facuta si contractulu incheiatu se aprobédia din partea consistoriului. Sabiiu din siedinti'a Consistoriului tienuta in 3 Iuliu 1869. Archiepiscopulu rom. gr. orient. Andreiu. Acést'a s'a facutu si fàra a mai deschide concursu.

In anulu 1873 vediendu comitetulu paroch. cà pentru mine singuru e prea greu a instruá 110 copii inpartiti pe 4 classe normale (se se véda elaboratele scolare), a deschisu concursu pentru 2 invetiatori si cu plata de 300 fl. pe anu, cortelu si lemne. La alegere deveniîu eu si Josifu Popescu alesu cá invetiatoriu, eu pe class'a III si IV si alu douilea pe class'a I si II.

Totu in anulu acesta fusesemu alesu prin comandantele localu alu honvediloru Nr. 19 de instructoru la fiitórele siarge. Pentru progressulu ce l'amu facutu cu cei 44 individi, fui remuneratu de inaltulu Ministeriu cu 80 fl. ceea ce se arata din harthi'a batalionului 19, Nr. 365 din 2 Iuliu 1873. (Va urmá.)

*) Pentru articlii ce esu sub acésta rubrica, redactiunea nu ia nici-o respundere asupr'a sa. Red.

Cursulu moneteloru in val. austr.

Vien'a, 30 Decembre

Galbinii imperat. de auru	fl.	5.55 cr.
Moneta de 20 franci	„	9.30½ „
Imperialu rusescu	„	89.64 „
Moneta germana de 100 marce	„	57.70 „
Sovereigns englesi	„	12.— „
Lira turcésca	„	10.65 „
Monete austr. de argintu 100 fl.	„	—.— „

Din „Albin'a Carpatiloru“

a esistu si Nr. 5. Rogu pe oo. dd. abonati de aici din Sibiiu, cari nu voru fi primitu acésta fascióra sau nici Nr. 4, cá se binevoiésca a se adressá de a dreptulu la mine. **W. Krafft.**

Pentru

Craciunu si Anulu nou

se recomanda marele si de nou asortatulu depositu de orológe alu lui

Johann Buschek

din Sibiiu Strad'a Cisnadiei Nr. 16, cu cele mai bune orológe de auru si argintu, lantiuri de auru si argintu probate prin oficiulu de puntiare c. reg.

Orológe cilindre de argintu 10, 12, 14, 16 fl. **Remontoire cilindre** de argintu 15, 18, 20, 22, 24 fl.
Ancre de argintu 15, 16, 18, 20, 24 fl. **Ancre remontoire** de argintu 19, 20, 24, 30, 40 fl.
Orológe de auru pentru dame 18, 20, 22, 24, 30, 36, 40, 45, 50, 60, 70, 80, 90, 100 fl.
Remontoire de auru pentru dame 40, 46, 50, 56, 60, 75, 80 fl., 120, 150 fl.
Ancre de auru pentru domni 40, 45, 50, 60, 70, 80, 90, 100 fl.
Remontoire ancre de auru pentru domni 40, 46, 50, 58, 60, 70, 80, 90. 120 fl.
Lantiuri de auru pentru domni si dómne 24, 26, 28, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 100 fl.
Lantiuri de argintu 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10 fl. Lantiuri de talmi-auru 1 fl. 50 cr. 2, 4, 5, fl.
Orológe de parete remontoire parisiane 14, 15, 16, 18, 20, 24 fl.
Desteptatori parisiane (Wecker) 5.50 cr. 6, 7, 10, 20 fl.
Orológe de Schwarzwald 4, 5, 6, 7, 8, 10 pana la 24 fl.

Orice reparaturi se facu in modulu celu mai conscientiosu. Comande se esecutédia prin ramburse (Post-Nachnahme.) Pachetarea gratuita. Pretiurile-curente se tramitu la cerere. (108) 8—10

Editoru si redactoru responsabilu **G. Baritiu** in Sibiiu. Tiparulu lui **W. Krafft** in Sibiiu.